

COORDONATE ALE ȘOCURILOR ASIMETRICE ÎN ZONA MONETARĂ

drd. Adina CRISTE*

Rezumat

Optimizarea unei zone monetare, în sensul unei funcționări viabile pe termen lung, se fundamentează pe capacitatea acesteia de a gestiona șocurile asimetrice care tind să se propage în interior.

Un șoc macroeconomic comun propagat în cadrul tuturor subsistemelor poate fi asimetric în privința intensității, duratei, amplitudinii, precum și a vitezei de manifestare în mediile care alcătuiesc sistemul. Această asimetrie este determinată de eterogenitățile structurale, instituționale și comportamentale din cadrul statelor sau al regiunilor care compun acea uniune. Pe de altă parte, se poate ca șocul asimetric să reprezinte un factor pozitiv al procesului integrării monetare. Colaborarea dintre regiunile zonei monetare ar putea face dintr-un șoc asimetric inițial, un factor de coeziune, de convergență a regiunilor.

Abstract

The process of monetary union optimization, that is, a long term viable running, is based on its ability of managing those asymmetrical shocks which tend to propagate inward.

A common macroeconomic shock transmitted in all subsystems could be asymmetric in terms of intensity, duration, amplitude and speed of reaction in the environments forming the system. This

* *Cercetător științific, Centrul de Cercetări Financiare și Monetare "Victor Slăvescu", ACADEMIA ROMÂNĂ.*

asymmetry is induced by the existing structural, institutional and behavioural heterogeneity across countries or regions inside the monetary union. On the other hand, one might expect that an asymmetric shock could be a positive factor for monetary integration process. The collaboration between regions of a monetary union could convert an initial asymmetrical shock into a cohesion element, a convergence factor for monetary regions.

Cuvinte-cheie: integrare monetară, subsistem, șoc asimetric, eterogenitate.

Cod JEL: F15, F41, O10, O47.

Gradul de optim al unei zone monetare, formate dintr-un grup de țări care au avut anterior o existență de sine stătătoare, îl reprezintă capacitatea acesteia de a gestiona, prin pârghiile de care dispune, șocurile care tind să se propage asimetric între țările din cadrul uniunii monetare.

Într-o concepție mai largă, șocul macroeconomic este generat de un impuls (decizie sau „conflict“ de natură politică, economică, socială, ecologică etc.) propagat într-un anumit mediu, a cărui traiectorie produce perturbații manifestate sub forma unor efecte (dezechilibre) macroeconomice care „alterează“ funcționarea acelui mediu. Mediul în care se propagă șocul macroeconomic poate fi un anumit segment al economiei naționale (o ramură sau subramură a economiei, o anumită categorie de firme etc.), poate fi o țară sau o regiune. În general, șocul poate fi dirijat (șocurile induse politic) sau poate fi rezultanta unor ajustări ale cererii sau ale ofertei la condițiile pieței.

Traectoria (unda) șocului poate fi diferită, în funcție de caracteristicile mediului în care acesta se propagă, iar *asimetria* unui șoc macroeconomic reprezintă rezultanta manifestării variate a acestuia în cadrul mediilor analizate prin comparație, adică al subsistemelor care alcătuiesc un „tot“ sau un sistem.

Asimetria șocului în interiorul sistemului se referă atât la faptul că *sfera de cuprindere este limitată* la una sau câteva componente ale

acestuia (fiind vorba de un șoc specific), cât și la *modul diferit în care se manifestă* șocul propagat în întregul sistem (șoc comun). Cu alte cuvinte, șocurile asimetrice nu sunt doar acelea care se produc și se manifestă limitativ, într-un anumit domeniu al mediului macroeconomic (șocuri determinate de elemente intrinseci ale mediului respectiv), ci și șocurile comune, care se propagă în (toate) subsistemele (mediile) aceluiași sistem, și care au traiectorii (manifestări) diferite, sub multiple aspecte.

Luând în considerare șocul comun (sistemic) propagat în cadrul tuturor subsistemelor, acesta poate fi asimetric în privința intensității, duratei, amplitudinii, precum și a vitezei de manifestare a acestuia în mediile care alcătuiesc sistemul. Astfel, asimetria șocului în privința *intensității* este dată de faptul că șocul poate fi resimțit mai acut într-un domeniu (mediu) și mai puțin în altul. Ca *durată*, asimetria este determinată de persistența diferită manifestată în mediile în care se propagă. Asimetria din punctul de vedere al *amplitudinii* se referă la faptul că el poate cuprinde, într-un mediu (țară, de exemplu), sfere largi de activitate sau segmente/sectoare importante ale economiei, iar în altele, doar un anumit domeniu de activitate. Ca *viteză de manifestare*, asimetria șocului macroeconomic este dată de ritmul diferit în care se propagă în mediile respective: propagare mai rapidă într-un mediu, și mai lentă, în alt mediu.

Tabel nr.1

Coordonate ale șocurilor macroeconomice comune	
Amplitudine (sfera de cuprindere)	- Mică (cuprinde doar unul sau puține domenii de activitate, ramuri, agenți economici etc.) - Mare (cuprinde sfere largi de acțiune sau întreaga economie)
Intensitate (forța propagării)	- Slabă (propagarea lui nu este resimțită într-o măsură gravă) - puternică (propagare dramatică)
Durată (persistența propagării)	- Propagare de scurtă durată (absorbție rapidă a șocului) - Propagare lungă, persistentă (adaptare lentă la șoc, absorbție greoaie ca urmare a unei proaste funcționări sau a inexistenței unor mecanisme viabile de gestionare a șocului)
Viteză	

Coordonate ale șocurilor macroeconomice comune	
(rapiditatea propagării)	- Propagare lentă (reacție întârziată) - Propagare rapidă (instantanee)

Aceste coordonate, luate împreună, definesc sau cel puțin caracterizează și dau forma șocului macroeconomic respectiv. Analiza asimetriei trebuie realizată din perspectiva dinamică, coordonatele șocului macroeconomic putându-se modifica în timp: șocul se poate manifesta intens la început și mai slab pe parcurs sau poate fi mai slab la început, dar în timp poate persista și se poate amplifica, cu o viteză mai mare sau mai mică.

Conceptul de șoc asimetric, așa cum l-am descris mai sus, are relevanță în domeniul integrării economice și monetare, având în vedere că acesta se circumscrie analizei comparative între subsistemele (în cazul nostru - țări) care fac parte din același sistem (zonă sau uniune monetară).

Conform teoriei tradiționale a zonelor monetare optime se consideră că șocurile asimetrice sunt mai problematice pentru țările care au o monedă comună, dat fiind faptul că, prin renunțarea la propria monedă, țările membre nu mai pot utiliza instrumentul de curs de schimb nominal pentru a corecta eventuale dezechilibre din economie. Această viziune este întărită de prezența rigidităților nominale ale salariilor și prețurilor, modificarea cursului nominal oferind mijloace utile de ajustare a cursului real de schimb, ca reacție la un șoc. Totuși, inerția nominală în stabilirea salariilor ar trebui pusă în balanță cu rigiditatea salariilor reale: posibila combinație dintre aceste două caracteristici ar putea face ajustările la aceste șocuri asimetrice, costisitoare (Driver și Wren-Lewis, 1999). Mundell (2002) subliniază că „toate șocurile sunt considerate asimetrice în măsura în care afectează țările în mod diferit”, iar Méliitz (1991) susține că, chiar în condițiile producerii unor șocuri comune sau similare, țările pot avea nevoie de reacții de natură politică diferite, ca urmare a nesincronizărilor în privința ciclului economic sau a diferențelor de natură structurală (gradul de flexibilitate a prețurilor și salariilor, structura impozitelor și a preferințelor de consum). De asemenea, membrii unei zone monetare pot avea aversiuni diferite

în privința inflației și pot fi mai mult sau mai puțin afectate adoptând o monedă unică. Diferențele între țări în privința elasticității cererii de monedă în funcție de venit pot crea situații asimetrice (ca efect al modelelor diferite de consum și al preferințelor eterogene).

Orice șoc macroeconomic poate genera asimetrii în interiorul unei zone monetare ca urmare a diferențelor din planul regional, inclusiv a celor referitoare la mecanismele de propagare a șocului în cadrul acelor regiuni.

Identificarea și studierea cauzelor care generează asimetrii la nivelul unei uniuni monetare reprezintă un domeniu esențial în teoria zonelor monetare optime, pentru a înțelege modul în care acestea se manifestă și pentru a identifica mecanisme de ajustare capabile să le gestioneze și eventual să le atenueze.

„Forma” șocului macroeconomic este dată de modul în care se manifestă în mediul în care se propagă, pe baza elementelor de ordin structural, intrinseci aceluși mediu. În acest context, considerăm că următoarele caracteristici ale mediului macroeconomic își pun amprenta asupra comportamentului șocului produs și propagat:

- Structura mediului macroeconomic: structura economiei reale și structura economiei nominale;
- Dimensiunea mediului macroeconomic, exprimată sub forma volumului activității economice, raportat la volumul total al activității economice din zona monetară;
- Elemente de „performanță” în ceea ce privește nivelul de dezvoltare a mediului macroeconomic;
- Caracteristicile canalelor de propagare a politicii economice (infrastructura mediului politicii macroeconomice);
- „Poziția”/faza ciclului economic în care se află mediul.

Eterogenitatea acestor elemente în cadrul unei zone monetare reprezintă o sursă generatoare de asimetrii.

1. Eterogenitățile structurilor mediilor (macro)economice se evidențiază prin analiza structurii economiei reale și a celei nominale a statelor membre ale unei zone monetare.

Eterogenitățile structurale ale economiei reale sunt generate de prezența gradelor diferite de rigiditate/flexibilitate reală a prețurilor și salariilor, de eterogenitatea modelelor de consum, de structurile diferite ale activității productive și comerciale etc. Cu cât gradul de eterogenitate este mai ridicat, cu atât incidența șocurilor și a efectelor asimetrice este mai mare. Prezentăm în continuare câteva dintre elementele importante pentru evidențierea eventualelor asimetrii între economii.

Caracteristicile pieței forței de muncă (nivelul rigidității¹ și reglementările pieței). O piață a forței de muncă mai flexibilă poate reprezenta un mecanism de disipare a eventualelor efecte asimetrice generate de diferite șocuri. Diferențele în privința rigidității și a reglementărilor naționale de pe piața forței de muncă între statele membre pot reprezenta elemente de propagare asimetrică a unor șocuri comune, prin faptul că acestea pot fi gestionate mai bine în țările în care există o mai mare flexibilitate a pieței decât în cele caracterizate de rigiditate mai accentuată. Totuși, gradul de rigiditate de pe această piață ar trebui pus în balanță cu gradul de mobilitate a capitalului, deoarece un nivel ridicat al acestui indicator ar putea compensa lipsa mobilității de forței de muncă.

Structura activității productive și comerciale. Din teoria zonelor monetare optime se știe că o structură productivă și comercială diversificată reduce posibilele efecte adverse generate de anumite șocuri în economie. Un șoc al cererii pentru un anumit produs afectează într-o mai mică sau mai mare măsură un anumit domeniu productiv,² dar existența diversificării productive atenuază posibilele

¹ Rigiditățile de pe piața forței de muncă sunt clasificate în două categorii: cele care previn ajustarea salariilor reale la condițiile pieței (rigiditatea salarială), și cele care previn ajustarea ocupării (rigiditatea ocupării).

² Am utilizat noțiunea de domeniu productiv pentru că nu este vorba doar de o anumită ramură sau subramură de activitate afectată, ci și de o posibilă propagare a șocului și în alte sub-ramuri/activități conexe, determinată de complexitatea legăturilor dintre acestea. De pildă, reducerea cererii pentru un anumit produs poate să afecteze și relațiile comerciale cu exteriorul (reducerea importurilor de bunuri utilizate ca inputuri productive pentru realizarea acelui produs).

efecte adverse asupra economiei, în ansamblul său, celelalte ramuri economice compensând acest lucru. Deosebirile dintre țări în această privință (cu alte cuvinte specializările pe ramuri sau sub-ramuri economice diferite) pot genera asimetrii, în sensul manifestării variate a unui anumit șoc exogen în cadrul acestor economii. În acest context, specializarea diferită a activității comerciale externe poate crea efecte asimetrice: o criză economică sau financiară dintr-o țară din exteriorul zonei monetare, care reprezintă un partener important pentru unul sau câteva state membre, afectează într-o mai mare măsură aceste state, și mai puțin pe celelalte din cadrul zonei monetare.

Un alt exemplu care subliniază importanța structurii activității productive și comerciale se referă la gradul de înzestrare cu resurse naturale productive (în special petrolul și gazele naturale, a căror utilitate este fundamentală în procesul productiv). Dacă statele membre au niveluri foarte diferite de înzestrare cu asemenea factori, încât unele sunt exportatoare de asemenea resurse, iar altele sunt importatoare, există riscul propagării unor efecte asimetrice în zona monetară, în condițiile creșterii prețului unei asemenea resurse pe piața internațională (șoc simetric).³ Pe de altă parte, în acest caz, s-ar putea ca șocul asimetric produs să determine o mai mare coeziune între regiuni, o echilibrare a pozițiilor, prin transferarea surplusului dintr-o regiune către zona de deficit. Factorul determinant în acest caz este cel uman. Generalizând această idee, putem afirma faptul că un șoc asimetric nu reprezintă în sine un factor negativ în procesul integrării monetare, colaborarea dintre regiunile zonei monetare ar putea face dintr-un șoc asimetric inițial, un factor de convergență a regiunilor, de „armonizare” a diversității.

Gradul de deschidere către exterior a economiilor. În condițiile în care statele comparate au valori foarte diferite în privința deschiderii către exterior, există riscul ca un șoc macroeconomic comun extern să se manifeste asimetric, afectând mai mult acele țări mai deschise, și mai puțin pe cele relativ mai izolate. În condițiile în care țările tind

³ Acesta reprezintă și unul dintre motivele pentru care Norvegia și Regatul Unit, țări exportatoare de petrol, nu au aderat la Zona Euro.

să fie afectate de șocuri specifice, generate de factori interni, gestionarea lor ar putea implica măsuri discreționare diferite.

Analiza structurii economiei nominale poate pune în evidență existența unor eterogenități în privința structurii și caracteristicilor sectorului financiar național din cadrul zonei monetare. În condițiile în care caracteristicile instituționale ale piețelor financiare, nivelul reglementărilor acestor piețe și gama de instrumente financiare disponibile variază de la o țară la alta, decizia de politică monetară comună poate induce reacții asimetrice. Având în vedere faptul că impulsurile de politică monetară sunt transmise în economie prin intermediul pieței financiare, sistemul financiar este canalul prin care politica monetară influențează activitatea economică. Diferențele structurale ale pieței financiare pe termen lung pot crea reacții asimetrice ale procesului de transmitere ale aceleiași decizii de politică monetară în economia reală. Deși Zona Euro este o zonă monetară în care circulă o monedă unică, nu există un sistem financiar european integrat, ci o joncțiune de sisteme financiare naționale, ceea ce își va pune amprenta pe modul în care se transmite (asimetric) aceeași decizie de politică monetară, la nivelul fiecărei țări.

2. Eterogenități în privința dimensiunilor mediilor economice în care se propagă șocul. Dimensiunile variate cu privire la activitatea economică, pot induce asimetrii în privința intensității și amplitudinii șocului comun propagat. Teoretic, un mediu de dimensiuni mari (cu activitate economică intensă) va determina și o creștere a complexității relațiilor dintre entitățile din cadrul aceluși mediu (agenții economici din regiunea/țara respectivă), iar propagarea șocului comun într-un asemenea mediu va fi mai amplă și mai intensă, comparativ cu mediul mai „redus” ca dimensiune și complexitate. (interdependențele dintre domenii creează canale de transmisie a unui șoc specific). Pe de altă parte, dacă mediul complex dispune de mecanisme eficiente de ajustare la un astfel de șoc, asimetria se va reduce.

3. Eterogenitățile în privința performanțelor economice ale economiilor. Statele membre ale unei zone monetare care au niveluri diferite de dezvoltare economică tind să fie mai rapid afectate asimetric de un șoc comun prin exercitarea presiunilor asupra forței de muncă (cu apariția fenomenului de emigrare din țările mai sărace spre cele mai bogate) și asupra transferurilor fiscale.

4. Eterogenități la nivelul infrastructurii mediului politicii economice. Acest tip de șocuri se referă atât la comportamente și reacții diferite, chiar divergente ale politicilor macroeconomice naționale la același șoc,⁴ cât și la transmisii asimetrice ale șocului comun, prin existența unor diferențe între țări în privința funcționării canalelor de transmitere a deciziilor de politică macroeconomică comună, în speță, de politică monetară.

Elementele de infrastructură cuprind, deci, nu numai „rețeaua” de propagare a șocului, ci și anumite caracteristici intrinseci ale aceluia mediu (preferințe politice, preferințe de consum ale populației condiționate de nivelul de cultură, de pregătire profesională etc.) și ale mecanismelor de ajustare existente în plan național (ale mediului respectiv).

Diferențele la nivelul statelor membre ale unei zone monetare în privința *caracteristicilor interne ale procesului de transmisie a deciziilor de politică monetară* pot reprezenta posibile cauze generatoare de comportamente asimetrice, în condițiile adoptării unei anumite decizii de politică comună (monetară).

Referitor la *mecanismele interne de ajustare la șocuri*, dacă acestea nu sunt încă deplin formate (mature), producerea unor șocuri, indiferent dacă sunt specifice sau comune, sunt potențial problematice pentru a le gestiona și atenua. Chiar existența și funcționarea unor mecanisme naționale de gestionare a șocurilor poate induce asimetrii, în măsura în care unele țări dispun de aceste instrumente corective, iar altele, nu. În același fel, *coordonările*

⁴ Chiar și șocurile „perfect” simetrice pot crea efecte adverse dacă produc reacții necoordonate, comportament strategic sau de tip „free-riding” (Buti și Sapir, 2002).

defectuoase ale politicilor macroeconomice naționale pot genera și ele asimetrii ale aceluiași șoc.

5. Pozițiile diferite (defazate) ale țărilor în privința creșterii economice, pot determina manifestarea unor șocuri asimetrice, în sensul în care producerea unui șoc comun induce divergențe de comportament între economiile cu creșteri ridicate și cele cu creșteri lente, reduse (comportament de autostimulare). Cu alte cuvinte, nesincronizările dintre țările membre în privința ciclului economic pot induce șocuri asimetrice pe termen scurt, chiar în condițiile propagării unor șocuri identice sau similare (mai corect spus, șocuri comune), deoarece acestea pot avea nevoie de reacții de natură politică diferite. Totuși, însăși existența și funcționarea uniunii monetare ar trebui să determine, pe termen lung, o sincronizare a ciclurilor economice între țările membre, ca urmare a procesului de integrare într-un set de instituții similare și de aplicare a unor măsuri politice comune (procesul endogenizării).

Prin această clasificare a eterogenităților de la nivel macroeconomic a mediilor comparate se încearcă evidențierea și clarificarea posibilelor cauze (lista nu este exhaustivă) ale propagării unor asimetrii în interiorul unei zone monetare, fără a lua în considerare interconexiunile dintre ele: diferențele structurale ale economiei imprimă un anumit „tipar” funcționării canalelor de propagare a șocurilor. Mai mult, de regulă, mediile macroeconomice analizate își manifestă eterogenitatea simultan din perspectiva elementelor menționate: din punct de vedere structural, dimensional, din punct de vedere al infrastructurii și al performanțelor economice.

Pentru o prezentare mai riguroasă a posibilelor cauze ale producerii șocurilor asimetrice, ar trebui ca analiza de la nivel macroeconomic să fie completată cu comparații sistematice la nivel microeconomic, informațiile de la acest nivel putând oferi o imagine mai clară cu privire la diferențele de comportament dintre diferite grupuri de entități (agenți economici) dintr-o țară, dar și dintre grupuri similare din diferite țări. Astfel, se poate ca firme și agenți economici

„similari”⁵ din diferite țări să aibă un comportament diferit,⁶ și atunci eliminarea diferențelor să se realizeze prin intermediul unei convergențe instituționale și a unor reglementări comune. O altă situație ar fi aceea în care firmele (similare) să acționeze în mod asemănător, dar să difere în privința ponderii pe care o dețin pe piață (dominația unui anumit tip de firme). Studiarea și înțelegerea celor două situații este importantă, contribuind la o evaluare mai bună a persistenței divergențelor și la identificarea unor eventuale măsuri de ordin politic care să le atenueze.

Câteva concluzii

Optimizarea unei zone monetare, în sensul unei funcționări viabile pe termen lung, ar trebui să se fundamenteze atât pe cunoașterea *măsurii* în care este expusă șocurilor asimetrice (nu a unei măsuri cantitative, ci mai curând a uneia *calitative*, reflectată de caracteristici care ar putea determina apariția șocurilor asimetrice: eterogenități, divergențe), cât și pe capacitatea de adaptare a statelor membre la asemenea șocuri, prin mecanismele de gestionare de care dispune, fără a compromite funcționarea zonei monetare, în ansamblul său.

Un șoc macroeconomic comun propagat în cadrul tuturor subsistemelor poate fi asimetric în privința intensității, duratei, amplitudinii, precum și a vitezei de manifestare în mediile care alcătuiesc sistemul. Această asimetrie este determinată de eterogenitățile structurale, instituționale și comportamentale din cadrul statelor sau al regiunilor care compun acea uniune.

Pe de altă parte, șocul asimetric nu trebuie privit ca fiind în mod absolut un element negativ al procesului integrării monetare. Colaborarea dintre regiunile zonei monetare ar putea face dintr-un șoc asimetric inițial, un factor de convergență a regiunilor, de

⁵ Există o multitudine de criterii după care se pot grupa firmele pentru a le evidenția similitudinile sau diferențele: criteriul dimensiunii, al profilului activității, al deschiderii către exterior etc.

⁶ Divergențele de comportament pot fi rezultatul aplicării unor reglementări diferite de natură fiscală (de exemplu, existența unor diferențe cu privire la dimensiunea gamei impozitelor, a nivelului și a structurii acestora).

coeziune între regiuni. Această convergență se poate concretiza în compensarea decalajelor prin transferul resursei afectate (resursă de orice natură) din regiunea cu surplus către cea cu deficit. În ultimă instanță, factorul politic și cel uman sunt determinanți în procesul gestionării șocului asimetric.

Bibliografie

1. Buiter, W. (2000) – *Optimal currency areas*. Scottish Journal of Political Economy nr. 47(3), august, pag. 213-250. Oxford: Blackwell Publishing.
2. Cecchetti S.G. (1999) – *Legal structure, financial structure and the monetary policy transmission mechanism*, Federal Reserve Bank of New York Economic Policy Review 5 (2), iulie 1995, pag. 9-28.
3. Cerna, S. (2006) – *Teoria zonelor monetare optime*. Timișoara: Editura Universității de Vest.
4. Driver, R. și Wren-Lewis, S. (1999) – *European Monetary Union and Asymmetric Shocks*. Oxford Economic Papers nr. 51(4), pag. 665-688. Oxford: Oxford University Press.
5. Mélitz, J. (1995) – *A suggested reformulation of the theory of optimal currency areas*, în Open Economies Review, vol. 6(3), iulie, pag 281-298. Olanda: Kluwer Academic Publishers, Springer.